

CENTRE D' ESTUDIS
SELVATANS

*Una altra obra
de l'autor setcentista
gironí Pere Bes*

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA

Hom dona notícia d'un volum fragmentari que conté obra pròpia del gironí Pere Bes Labeit (s. XVIII), bàsicament poemes llatins de temàtica personal i religiosa, no presents en l'obra fins ara coneguda d'aquest autor. L'estudi en ressegueix els ressons d'autors clàssics i aprofundeix en la valoració d'aquest personatge, estudiant de seminari i poeta llatí a la Girona del s. XVIII.

PERE Best Labet, nat a Girona el 27 de febrer de 1747, ha estat quasi un desconegut fins a l'actualitat. De jove, pel que en coneixem ara, publicà una versió castellana de l'*Art Poétique* d'Horaci (1768) i una altra de les *Bucòliques* de Virgili (1771). Hom ha tingut un coneixement més ampli de la seva figura per mitjà de l'atenció que li ha dedicat Dolors Condom Gratacós, com a resultat de la qual se'ns dibuixen una mica més, bé que encara lleument, la seva vida de joventut, les seves afeccions literàries i potser algunes vicissituds locals (crítiques a la seva obra).¹

A banda del valor intrínsec de les seves versions i dels coneixements que hi exhibeix, té un cert interès el fet que aprofità aquestes publica-

1. Dolors CONDOM GRATACÒS, «L'edició gironina de les Bucòliques de Virgili», *Actes del VI Simposi de la Secció Catalana de la SEEC (Barcelona 11-13 de febrer de 1981)*, Universitat de Barcelona, Secció Catalana de la SEEC (Barcelona 1983), p. 241-258; ID., «Pere Bes i Labet, un gironí singular del segle XVIII», *Revista de Girona* 124 (set.-oct. 1987), p. 60-65. Tota la informació sobre el personatge, les seves obres, els esments escassos fins a l'actualitat (Menéndez y Pelayo, E. Claudi Girbal, J. Pla Cargol) i noves dades biogràfiques apareix en els articles de D. CONDOM; diguem, però, que les obres de Bes es troben a la Biblioteca del Seminari Diocesà («Arte Poética...») i a la Biblioteca Pública de Girona (dos exemplars de les «Bucòlicas...»).

cions, de caràcter eminentment escolar, per a incloure-hi obra pròpia, sobretot poemes en llatí. Era estudiant al seminari quan publicà la seva versió de l'*Art Poètica* d'Horaci (hi feia el segon any de filosofia) i es demostra hàbil en el conreu de la llengua llatina i coneixedor dels autors antics. Hom pot suposar que tingué com a professor el conegut pedagog Cir Valls Geli; és aquest qui signa l'aprovació d'aquella versió i que degué encoratjar-lo a fer-la pública. És, però, en la seva traducció de les *Bucòliques* de Virgili on apareixen, en els fulls liminars, més poesies llatines de confecció pròpia del nostre autor, que Dolors Condom ja ha descrit i analitzat succintament. Es tracta bàsicament de «peces mediocres, purs entreteniments literaris o exercicis poètics escolars que, si algun mèrit tenen, és el de reflectir —amb moltes reminiscències de Virgili i d'Horaci— la seva estima i el coneixement d'aquests grans mestres de la poesia í, per altra banda, el de fer-ne un mitjà escaient per a poder palesar alguns aspectes, més aviat malestrucs, de la realitat que l'envoltava».²

Dit això —i ens eximeix d'allargar-nos-hi més la bibliografia ja existent sobre el personatge—, ens proposem de donar notícia d'una part notable d'obra de Pere Bes, fins ara desconeguda, que apareix en un volum imprès fragmentari en octau, dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners.³ El seu contingut és integrat tot ell per poemes llatins de Bes, encapçalats per una endreça *Ad lectorem* i tancats per una *Manifestación*, que podria ésser final; en tots dos fragments en prosa justifica el fet d'imitar els clàssics com a mètode per a escriure poesia i anar-s'hi ensinistrant. L'estat del volumet és molt precari, no disposa de cobertes ni portada (i, doncs, no tenim data ni peu d'impremta, ni podem deduir-los de les aprovacions), només s'hi manté una sola relligadura a la part baixa i la major part dels fulls són menjats per diverses bandes, encara que això afecta sortosament poc la lectura. Consta de 56 pàgines (8 d'inicials o liminars, sense numerar, i 48 de numerades), tot i que per les restes d'estrip deixades podem conjecturar-ne com a mínim 10 més, i no pas totes integrants de la *Manifestación*, car s'hi observa el final d'un altre títol. Fem-ne una descripció completa del contingut per parts o poemes (fem precedir d'un asteric les composicions que amb tota seguretat apareixen també a la versió de les *Bucòliques*).

2. D. CONDOM, «Pere Bes...», *Revista de Girona* 124, p. 64.

3. Es tracta del volum al qual fèiem referència en una nota nostra en els *Quaderns de*

la Selva 4 (1991), p. 151, n. 1, que forma part de la secció de biblioteca del Fons Prat, dipositat a l'AHCSF el setembre de 1990.

[I-IV]

Ad lectorem.

[VII-VIII]

Ode. Increpat Zoilum, quod suos libellos aliorumque nihil scribens perdere frustra laborat.

{VIII} Ad lectorem (poema)

1-12

* Elegiacum carmen.

13-20

* Epistola apollinea ad Moerin heroico carmine, sententiis ac ornatibus Virgilii ac praecipue Horatii illustrata. [...] Cani[t] sub persona Apollinis Petrus Bes et Labet, Gerundae natus.

21-22

Ode. Alios iuuat heroas et fortia bella uersu celebrare, se Virginem Mariam sine labe conceptam.

23-24

Ode. Laudes in uirginitatem ac diuinum caelestis angelici Thomae cingulum, quas quidam philosophus theses defensurus petiit Moerin.

24-27

Carmina quae quidam Gerundae colonus[...] petiit Moerin. (*una oda a sant Jaume i a la Mare de Déu del Pilar i una altra a sant Vicenç Ferrer*).

28

Ode. Dotes quae faciunt poetam explicat.

29-31

* Sub persona diui Francisci de Asis laudat Clementem XIV. Ode.

31-33

Ode. Dicit nullam ciuitatem esse sibi gratiorem Gerunda, non quod sit eius patria sed quod extra illam Parnassus, Menala et Pindus sint.

33-35

* Ode. Neptuni uaticinium de Ptholemaei excitio.

35-39

* Ode. Barcelonis, classium hispani maris imperatoris, laudes ac triumphos canit.

39

Ode. Jesu-Christi mortem ac resurrectionem cum sanctis patribus celebrat.

40

Alios diui Augustini laudes et diuae Monicae lacrymas et diuum Ambrosium ipsum Augustinum sancte informantem celebraturos ait, sibi argumenta tam gravia non convenire.

41-42

Alios urbes, palatia, domos bene laqueatas, strata plumis blanda, superbas dapes, sedes auratas et uestes et crines pulchre pecti cum niueo puluere et unguentis laudare, alios militia, medicina, rerum indagatione, musica, nauigatione ac terrarum notitia gaudere, se uitam rusticam ac maxime Camoenas admare.

43-48 (*incomplet*)

Manifestación.

D'aquest reguitzell de poesies llatines, que en l'espai de què disposem no podrem estudiar amb detall ni l'esforç seria recompensat per la qualitat de les peces, en surten confirmades, a més de l'autoria, les idees que més amunt hem resumit i que ja constitueixen la base per a la valoració del personatge, a partir dels treballs que fins ara li han estat ja consagrats: exercicis escolars, coneixement dels autors antics i presència permanent de l'autodefensa contra els detractors, sota la figura de *Zoilus*, de què parlarem.

Ara bé, en quin moment es publica aquest volum? Aquesta qüestió resulta difícil de dilucidar amb les dades que tenim. Sembla, d'una banda, que podem deduir de la *Manifestación* que es tracta d'una obra anterior a les altres dues conegudes de l'estudiant gironí, car ens hi informa que «*ya que ahora muchas ocupaciones domésticas no me han dado lugar y tiempo para sacar también a luz otras ciertas poesías y traducciones ya aprobadas, saldrán en la otra impresión donde se ballará una muy buena erudición y exacta noticia...*», i s'allarga unes quantes pàgines en l'enumeració de personatges i fets que apareixeran, segons diu, en l'altra obra a editar.

D'altra banda, però, més endavant afirma: «*Se añadirá mucha más erudición y noticia al Arte Poética, para todo lo qual tengo ya las licencias de los superiores*». De fet, doncs, sembla que és posterior a la seva versió de l'Art

Poètica. Amb tot, ens inclinem a creure que potser es refereix a una versió manuscrita que circulà entre els estudiants i que la versió impresa és la que anuncia com a futura. Si tenim present que aquest volum conté exclusivament obra pròpia (en les *Bucòliques* en dóna únicament fragments) podem conjecturar que vagin ésser aquests seus poemes, on certament abuse de la imitació i de la citació directa (fent-ho constar sempre) dels clàssics, els que reberen la crítica més dura dels seus detractors. Tot plegat són, però, hipòtesis.

Si parlem dels detractors, que s'amuguen sempre sota la figura, ja paradigmàtica, de *Zoilus*,⁴ veiem que Bes exposa amb agror les crítiques de què ha estat objecte per part de la gent que no escriu res («*nihil scribens*») i que no valora la poesia («*Dicen algunos: de qué sirve la poesía?*»), com ja havia exposat D. Condom. Cal creure que el jove estudiant era el blanc de les befes dels companys i potser d'altres persones de més edat que insistien —com sempre en aquest país i en tots— en la inutilitat material i pràctica —crematística— de les afeccions literàries del nostre Pere Bes. I és cert que de la lectura de la seva obra se'n desprèn que no disposà de diners. Amb tot, com ja hem dit, tingué el suport dels professors que li aprovaren amb elogi l'edició de les versions d'Horaci i Virgili, molt aptes per a les tasques escolars.

L'altra de les crítiques que hagué de suportar amb més assiduïtat és la d'haver manllevat excessivament la inspiració i l'estil dels *autores* i de no aportar res de nou a la composició poètica. Hi respon així, en la *Manifestación*:

«[...] Tenemos un Horacio poeta lyrico latino, un Virgilio poeta heróico, un Ovidio elegíaco, i Marcial; pero si todos los que han bien imitado e imitan a Horacio, a Virgilio, a Ovidio y a Marcial no huviesen merecido que sus poesías saliessen a luz, porque aquéllos ia escrivieron i no les han podido igualar, ninguno se huviera rompido ni se rompería los cascos en bien imitar a los autores i en componer variando con ingenio i destreza el modo con que escrivieron...».

Era la seva obligació de defensar-se i, doncs, d'escriure (pot tractar-se d'un recurs per a justificar la publicació?) contra l'enveja i la injúria dels criticaïres que el difamaven entre els «*Mercuriales homines*», és a dir, els botiguers, els

4. El nom del filòsof cínic Zoile d'Amfípoli (s. IV a.C.), cèlebre pels seus atacs contra Homer o Plató, ha restat com a sinònim de detractor i crític implacable. Amb aquest sentit (i amb el de pedant) apareix en dos autors llatins que, a més de Virgili i Horaci, són molt imitats per Bes; es tracta d'Ovidi i Marcial. Ovidi s'hi refereix

en els *Remedia amoris*, 365-366: «*ingenium magni liuor detractat Homeri; quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes*» ('l'enveja denigra l'enginy del gran Homer; siguis qui siguis, Zoile, és d'ell que et ve l'anomenada'). Pel que fa a Marcial el text és als *Epigrammes*, XI, 37.

comerciants, els impressors i llibreters, pendants dels guanys econòmics.⁵ D. Condom ja ha explicat com Pere Bes es proposà d'abandonar la ciutat i com poetitzà sobre la incompatibilitat entre Girona i la poesia: «*non urbs facta fuit uatibus*» ('la ciutat no fou feta per als poetes').⁶

Finalment, en aquesta aportació a una millor comprensió de la figura de Pere Bes, un cop analitzades les idees més rellevants dels textos en prosa, només resta oferir la reproducció i anàlisi de certs passatges seleccionats dels poemes d'aquest volum, tot parant atenció, quan és visible, a la font clàssica.

D'entrada, l'*Epistola apollinea* ens informa sobre l'autor: «*Canit sub persona Apollinis Petrus Bes et Labet, Gerundae natus*» ('Canta en el personatge d'Apol·lo Pere Bes i Labet, nat a Girona') i el text (com també el del *Carmen elegiacum* inicial) és ple de referències virgilianes i horacianes (no tant de Ciceró) ja declarades pel propi autor.

En el títol mateix poema de la pàg. 21, «*Alios iuuat heroas et fortia bella uersu celebrare, se Virginem Mariam sine labe conceptam*» ('Altres s'agraden de versificar sobre els herois i les guerres cruels, ell sobre la Verge Maria concebuda sense màcula'), hi ressona el text d'Ovidi, *Remedia Amoris*, 373: «*fortia Maeonio gaudent pede bella referri*», creuat amb el «*Laudabunt alii... [[...]] ...perpetuo carmine celebrare...*», d'Horaci (*Carm.*, I, vii, 1-7).

El poema sobre Maria i sant Jaume (p. 24) és construït en el seu inici sobre una oda d'Horaci (I, xxxvii, 1-4). Diu el text de Bes: «*Nunc est sonandum, nunc face plurima/ornanda Virgo...*» ('Ara cal cantar, ara cal adornar la Mare de Déu amb una munió d'espelmes...'). Deia Horaci: «*Nunc est bibendum, nunc pede libero/ pulsanda tellus...*» ('Ara cal beure, ara cal dansar amb llibertat damunt la terra...'). No cal dir com és sorprenent, tot i ésser tan sabuda i esperable, la transposició cultural d'aquest fragment.

El text cèlebre d'Horaci (I, xi), «*Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi...*» serveix de base per a explicar les qualitats del poeta en l'oda de Bes de la p. 28: «*Tu me quaesieris (scire decet) quae bene, quae male...*».

5. Les tribulacions del nostre pobre aprenent de poeta fan pensar en moltes altres trifulgues. L'art i l'artista són incompresos i el que passa davant és l'economia. Josep Pla ha descrit molt bé tot això, especialment referit a la ciutat que blasma Pere Bes, la Girona dels botiguers que no coneix ni valora l'art que hi ha en ella mateixa, sota el mal gust d'alguns edificis, i que només mira la pesseta. Avui les coses han canviat un xic,

però no gaire. Veg. «La Girona del meu temps i la d'avui», *Prosperitat i rauxa de Catalunya*, OC 32, Ed. Destino (Barcelona 1977), p. 533-588, sp. 576-583.

6. D. Condom en parla en els dos articles esmentats en la nota 1; els mots són del poema *De discessu*, de Pere Bes, que no forma part del nostre volum, ans del de les seves *Bucòliques*.

L'oda sobre la mort i resurrecció de Jesucrist (p. 39) és una transposició escolar de l'oda IV del llibre I d'Horaci, el famós «*Soluitur acris hiems grata uice ueris et Fauoni...*». Diu Bes: «*Soluitur omnis homo poena nece Regis innocentis...*». L'oda té la particularitat de mantenir poc o molt el mateix mot a l'inici de cada vers, i en alguns casos també a l'interior, en un exercici que, com a tal, és potser el més aconseguit de Bes, tot i els equilibris sintàctics.

La figura de Pere Bes és, doncs, la d'un estudiant que va pretendre fer fortuna com a poeta en llatí en ple segle XVIII i que acabà publicant versions castellanes escolars dels clàssics. Les seves al·lusions al poeta llatino-francès Jacques Vanière (1664-1739), anomenat el «Virgili de França» només poden fer-nos la impressió d'un intent frustrat de crear-se un marc i fer veure als seus contemporanis que fer poesia llatina era possible i desitjable i que calia, sobretot, tornar als clàssics.

Una obra de l'autor setcentista gironí Pere Bes

ELEGIACUM

Carmen, Quo juxta illud:

Fingendi semper datur ampla licentia Vati:

Dum semper veris proxima, ficta canant.

Ceu: Pictoribus, atque Poetis.

1 Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

2 Ficta voluptatis causâ, sint proxima veris.

EGO Mœris, per somnia coactus strata linquere,
ac urbe recedere, juxta Cruces visi gramina:
ubi mecum Melpomene, jam mihi ipsa nota,
longum habuit sermonem, & longo sermone ha-
bito, jam mihi datâ Apollinis Epistola, se tol-
lens in æthera, effugit.

Canit sub Personâ Mœridis, nec non Melpome-
nes, Petrus Bés, & Labèt, Gerundæ Natus.

De-

1 Ex Arte Poet. vers 9 pat. 10.

2 Ex Arte Poet par. ult. vers 30.

(*) Amb posterioritat a la redacció definitiva i lliurament d'aquest article hem tingut coneixement de l'estudi de Miquel PUIG REIXACH, «El llegat de l'olotí Antoni Llopis en la seva aplicació educativa (1772-1781)», Annals 1990-1991, Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i comarca, Olot 1992, p. 311-381, una aportació molt interessant sobre la vida educativa i docent d'Olot a darreries del XVIII. Hom hi troba la notícia que l'abril de 1779 un tal Pere Bes, prevere (molt probablement el nostre personatge), es presentà a unes oposicions per a mestre de retòrica, plaça que no obtingué (p. 365).